

Spis treści

Przedmowa.....	23
O autorach.....	25
Podziękowania.....	27

CZĘŚĆ 1

DZIECI I MŁODZIEŻ PODWYŻSZONEGO RYZYKA: EKOLOGIA PROBLEMÓW.....	31
--	-----------

ROZDZIAŁ 1

WPROWADZENIE DO PROBLEMU ZAGROŻEŃ: DRZEWO ...	33
Zakres problemów.....	34
Społeczeństwo w stanie zagrożenia: fakty.....	35
Definicja terminu <i>zagrożenie/ryzyko</i>	37
Ryzyko minimalne.....	38
Ryzyko znikome.....	40
Ryzyko wysokie.....	41
Ryzyko bezpośrednie.....	41
Ryzyko zaktualizowane.....	41
Winne są bieda i rasizm, a nie ofiara.....	42
Studium przypadku: Rodzina Andrewsów.....	43
Problematyka zagrożeń.....	46
Przyczyna czy skutek?.....	46
Podatni i zaniedbani.....	47
Dzieci i młodzież z mniejszości etnicznych.....	48
Młodzież o skłonnościach homoseksualnych i lesbijskich.....	49
Metafora drzewa.....	50
Gleba.....	51
Korzenie.....	51
Pień.....	52
Gałęzie.....	53

Liście, kwiaty, owoce.....	53
Ogrodnik.....	54
Wnioski.....	54

ROZDZIAŁ 2

SPOŁECZNO-ŚRODOWISKOWE	
UWARUNKOWANIA ZAGROŻENIA.....	55
Przemiany gospodarcze a bieda.....	56
Utrata pracy i zarobków: stagnacja wśród pracującej biedoty.....	57
Podatni i zaniedbani: rodziny mniejszości etnicznych.....	59
Rodziny wiejskie.....	60
Rodziny młode.....	60
Samotne matki.....	62
Studium przypadku: Rodzina Bakerów.....	63
Rodziny bezdomne.....	66
Propozycja społeczno-ekonomiczna (PSE).....	67
PSE a problemy zdrowotne.....	68
PSE a relacje rodzice-dziecko.....	69
PSE a czynniki ryzyka.....	69
A bogaci się bogacą.....	69
Nuda a poczucie celu.....	70
Struktura rodziny.....	71
Przygotowanie do życia.....	72
Kilka skromnych propozycji i sugestii:	
więzy rodzinno-szkolno-społeczne.....	72
Opieka nad dzieckiem.....	72
Deficyty umiejętności.....	75
Kompleksowe programy przedszkolne.....	76
Wnioski.....	78

ROZDZIAŁ 3

PROBLEMY RODZINNE ZAGROŻONYCH DZIECI	
IMŁODZIEŻY.....	79
Przemiany społeczne i ich wpływ na rodzinę.....	80
Rozwody.....	80

Zanik rodziny wielopokoleniowej.....	81
Zmiany wewnątrz rodziny.....	82
Cykl życia rodziny.....	82
Różnice kulturowe.....	84
Normalne kryzysy.....	85
System rodzinny.....	85
Brak więzi.....	86
Zbyt silna więź.....	87
Studium przypadku: Rodzina Carterów.....	88
Problemy rodzinne a rodziny problemowe.....	90
Rodzina w stresie.....	91
Rodziny mieszane.....	91
Rodzina nieobecna.....	92
Rodzina dysfunkcyjna.....	92
Rodzina uzależniona od substancji chemicznych.....	92
Przemoc w rodzinie.....	93
Rodzina maltretująca dzieci.....	93
Rodzina, w której rodzice cierpią zaburzenia psychiczne.....	94
Rodziny podatne i zaniedbane.....	95
Rodziny mniejszości etnicznych.....	95
Rodziny młodych homoseksualistów i lesbijek.....	97
Praktyki wychowawcze.....	98
Trzy wymiary wychowywania w rodzinie.....	98
Niespójność postaw rodzicielskich.....	99
Syndromy postaw rodzicielskich.....	100
Sześć postaw rodzicielskich.....	102
Konsekwencje poszczególnych syndromów.....	104
Style wychowawcze w rodzinie Andrewsów.....	106
Wnioski.....	109

ROZDZIAŁ 4

SYSTEM OŚWIATY A ZAGROŻONE DZIECI I MŁODZIEŻ.....	110
Rola edukacji.....	111
Badania nad skutecznością szkół.....	115
Zmienne uwzględniane w badaniach nad skutecznością działalności szkół.....	115

Problemy definicyjne w badaniach nad skutecznością działalności szkoły.....	116
Studium przypadku: Rodzina Diazów.....	117
Kultura szkolna.....	120
Klimat uczniowski.....	121
Klimat nauczycielski.....	123
Struktura organizacyjna edukacji: szkoła i klasa szkolna	126
Struktura szkoły.....	126
Filozofia szkoły.....	127
Szkoły autorskie.....	127
Struktura klasy.....	128
Kwestie programowe.....	129
Wielkość klasy.....	130
Wpływ grupy rówieśniczej.....	131
Wnioski.....	134

ROZDZIAŁ 5

CECHY INDYWIDUALNE ZAGROŻONYCH I NIEZAGROŻONYCH DZIECI I MŁODZIEŻY	135
Odporność i niepodatność	137
Kształtowanie odporności	138
Otoczenie społeczne	138
Środowisko rodzinne	140
Cechy osobowości	141
Cechy wspólne młodzieży odpornej	142
Umiejętności cechujące młodzież zagrożoną i niezagrożoną	143
Kompetencje szkolne	143
Podstawowe umiejętności szkolne	144
Umiejętności konieczne do przetrwania w środowisku szkolnym	145
Obraz samego siebie i samoocena	145
Komunikowanie się z innymi	148
Zdolność radzenia sobie ze stresem	150
Kontrola	151
Umiejętności związane z podejmowaniem decyzji	151
Odracanie gratyfikacji	152
Posiadanie życiowego celu	153
Jak ćwiczyć pięć podstawowych umiejętności?	153
Wnioski	155

CZEŚĆ I

KATEGORIE ZAGROŻEŃ.....	157
-------------------------	-----

ROZDZIAŁ 6

PORZUCANIE SZKOŁY.....	159
Definicje problemu.....	160
Standardy wykształcenia.....	160
Porzucanie szkoły: definicja pojęcia.....	161
Zasięg i charakterystyka problemu.....	162
Różnice między młodzieżą, która kończy szkołę	
a tą, która jej nie kończy.....	162
Uczniowie wyjątkowi.....	163
Specyficzne dysfunkcje w zakresie uczenia się.....	164
Uczniowie wybitnie uzdolnieni.....	164
Uczniowie podatni i zaniedbani.....	164
Uczniowie należący do mniejszości etnicznych.....	164
Uczniowie o skłonnościach homoseksualnych	
lub lesbijskich.....	165
Powody, dla których młodzież porzuca szkołę.....	165
Konsekwencje porzucenia szkoły.....	168
Konsekwencje ekonomiczne.....	168
Konsekwencje społeczne.....	169
Identyfikacja problemu i sygnały ostrzegawcze.....	170
Problemy rodzinne.....	171
Problemy szkolne.....	173
Problemy społeczne.....	176
Problemy osobiste i lęk przed powodzeniem.....	177
Problemy pojawiające się we wczesnych stadiach	
nauki czytania.....	178
Druża szansa: szkolnictwo alternatywne.....	180
Akademia Genesis {Genesis Academy}.....	180
Szkoła Środowiskowa Bryana {The Bryan Community}.....	181
Szkoły dla pracujących.....	182
Szkoły specjalne.....	183
Samodzielna nauka w domu.....	183

Szkolenie zawodowe.....	183
Szkoły środowiskowe.....	184
Wnioski.....	184

ROZDZIAŁ 7

ALKOHOL, NARKOTYKI, UZALEŻNIENIA.....	186
Problemy definicyjne i diagnostyczne.....	187
Zasięg problemu.....	189
Młodzież podatna i zaniedbana.....	190
Młodzież pochodząca z mniejszości etnicznych.....	190
Młodzi homoseksualiści i lesbijki.....	191
Niektóre uwarunkowania sięgania po alkohol i narkotyki i wspólne cechy osób po nie sięgających.....	192
Korelaty społeczne.....	192
Korelaty osobowościowe.....	194
Wpływ rówieśników.....	198
Konsekwencje picia alkoholu i narkotyzowania się.....	199
Konsekwencje fizjologiczne.....	199
Konsekwencje psychospołeczne.....	201
Konsekwencje prawne.....	201
Interwencja: Strategie profilaktyki i terapii.....	202
Profilaktyka.....	203
Interwencja w szkole.....	203
Interwencja w rodzinie.....	204
Terapia środowiskowa.....	205
Programy oparte na całkowitej abstynencji.....	205
Społeczność terapeutyczna.....	206
Programy stacjonarne.....	206
Ośrodki dzienne.....	207
Opieka postterapeutyczna.....	207
Terapia szkolna.....	207
Konfrontacja.....	208
Staranna edukacja.....	208
Trening asertywności.....	209
Strategie decyzyjne.....	209
Oddziaływanie na grupę rówieśniczą.....	210
Pomoc uczniowska.....	211
Wnioski.....	213

ROZDZIAŁ 8

CIAŻE NIELETNICH	
I RYZYKOWNE ZACHOWANIA SEKSUALNE	214
Zasięg problemu	215
Zwiastuny ciąży nieletnich: wspólne tło	218
Rozwój w okresie dorastania	218
Cechy poprzedzające	219
Czynniki interpersonalne	220
Wpływ środków masowego przekazu	221
Konsekwencje wczesnego rodzenia	223
Konsekwencje społeczno-ekonomiczne	223
Konsekwencje edukacyjne	224
Konsekwencje zdrowotne	225
Rozwój rodzinny	226
AIDS i inne choroby weneryczne	227
Młodzież podatna i zaniedbana	228
Strategie profilaktyki i terapii: zarys ogólny	228
Przygotowanie do życia w rodzinie i edukacja seksualna	229
Dostęp do środków antykoncepcyjnych	231
Poszerzenie opcji życiowych	231
Strategia profilaktyki i terapii: model adlerowski	233
Celowość zachowania	234
Cele złego zachowania	234
Uwaga	235
Władza	237
Zemsta	238
Udawana nieporadność	240
Podsumowanie	241
Procedury korygujące	242
Procedury korygujące MZU	243
Procedury korygujące zachowania nastawione na zdobycie władzy	243
Procedury korygujące zachowania wpływające z chęci zemsty	244
Procedury korygujące pozorowanie nieporadności	244
Procedury korygowania ryzykownych zachowań seksualnych	244

Naturalne i logiczne konsekwencje złego zachowania.....	245
Zachęta.....	248
Wnioski.....	249

ROZDZIAŁ 5

PRZESTĘPCZOŚĆ I PRZEMOC.....	251
Zasięg i natura zjawiska przestępczości, zachowań antyspołecznych i przemocy.....	252
Przemoc w rodzinie.....	253
Problemy szkolne.....	253
Przestępczość nieletnich.....	254
Samouszkodzenia.....	255
Przynależność do gangów a przemoc.....	255
Źródła problemu.....	256
Ekologiczna teoria przestępczości.....	256
Młodzież należąca do mniejszości etnicznych.....	257
Młodzież homoseksualna.....	258
Perspektywiczne ujęcie problemu przestępczości.....	259
Rodzina i środowisko domowe.....	260
Odrzucenie społeczne i niepowodzenia szkolne.....	262
Zaburzenia zdolności do kierowania własnym postępowaniem.....	263
Przynależność do patologicznych grup rówieśniczych.....	264
Początki zachowań przestępczych.....	264
Diagnoza zachowań antyspołecznych: czynniki ryzyka.....	265
Czynniki ryzyka w środowisku rodzinnym.....	265
Czynniki ryzyka w środowisku szkolnym.....	267
Czynniki ryzyka w środowisku społecznym.....	268
Czynniki ryzyka związane z przynależnością do gangu.....	268
Interwencja-podejście ogólne.....	269
Interwencja i profilaktyka rodzinna.....	270
Interwencja szkolna.....	270
Interwencja społeczna.....	272
Terapia realistyczna.....	272
Założenia terapii realistycznej.....	274
Teoretyczne składniki terapii realistycznej.....	276
Zaangażowanie w terapię.....	276
Odrzucenie nieodpowiedzialnego zachowania.....	277
Powtórne uczenie się.....	278

Siedem zasad terapii realistycznej.....	279
Związanie się.....	279
Aktualny sposób zachowania się.....	280
Ocena zachowania.....	280
Planowanie odpowiedzialnego zachowania.....	280
Kontrakt.....	280
Brak akceptacji dla usprawiedliwień.....	281
Unikanie kar.....	281
Wnioski.....	282

ROZDZIAŁ 10

SAMOBÓJSTWA MŁODZIEŻY.....	283
Zasięg problemu.....	284
Młodzież podatna i zaniedbana.....	286
Dzieci i młodzież z mniejszości etnicznych.....	286
Młodzież homoseksualna.....	286
Przyczyny i charakterystyczne cechy samobójstw modzieży.....	288
Charakterystyka interpersonalna, rodzinna i psychospołeczna.....	289
Strata i odosobnienie.....	289
Rodziny dysfunkcjonalne i zdeintegrowane.....	289
Słabe umiejętności komunikacji.....	290
Zbyt słabe lub zbyt dobre wyniki w nauce.....	290
Katastroficzny pogląd na świat.....	291
Samobójstwa seryjne.....	291
Charakterystyka intrapersonalna i psychologiczna.....	292
Poczucie braku nadziei i depresja.....	292
Impulsywność i skłonność do podejmowania działań ryzykownych.....	293
Samotność.....	293
Obraz samego siebie.....	294
Wzorce myślenia.....	294
Motywy skłaniające do popełnienia samobójstwa.....	295
Strategie rozpoznawania i oceny problemu.....	297
Wywiady na temat zagrożenia samobójstwem.....	297
Kwestionariusze samoopisu.....	299
Częste błędy w pojmowaniu samobójstwa.....	300
Sygnały ostrzegawcze.....	302
Zmiany zachowania.....	302
Komunikaty werbalne.....	303

Myślenie obciążone uprzedzeniami.....	304
Depresja.....	305
Zapobieganie.....	306
Wczesna interwencja, przezwyciężanie kryzysu	
i interwencja pokryzysowa.....	307
Działania antykryzysowe i przezwyciężanie kryzysu.....	309
Etapy interwencji kryzysowej.....	311
Postępowanie bezpośrednio po przezwyciężeniu kryzysu.....	312
Interwencje rodzinne.....	312
Interwencja i terapia pokryzysowa.....	314
Szkoły.....	314
Rodziny.....	315
Wnioski.....	316

CZEŚĆ 3

ZAPOBIEGANIE, INTERWENCJA I TERAPIA.....	317
---	------------

ROZDZIAŁ 11

PROFILAKTYKA - WCZESNA INTERWENCJA

- TERAPIA - I INNE ROZWAŻANIA

NA TEMAT ŚRODOWISKA.....	319
Kompleksowy model profilaktyki	
wczesnej interwencji i terapii.....	320
Zapobieganie, terapia i ryzyko.....	320
Historia programów profilaktycznych.....	321
Opis modelu.....	323
Kontinuum ryzyka.....	323
Kontinuum podejść.....	324
Działania ogólne.....	325
Działania ukieunkowane.....	325
Sesje przypominające.....	327
Specyficzne formy terapii.....	327
Działania „drugiej szansy”.....	328
Kontinuum zapobiegania i leczenia.....	328
Sytuacje środowiskowe.....	329

Społeczeństwo/społeczność lokalna.....	330
Rodzina.....	330
Szkoła.....	332
Rozważania praktyczne.....	335
Koszty.....	335
Na styku: konsultant-psycholog-nauczyciel.....	336
Nauczyciele.....	336
Konsultanci i psychologowie.....	337
Dodatkowe zagadnienia natury środowiskowej.....	338
Relacje.....	338
Upodmiotowienie.....	339
Analiza możliwości.....	340
Rozwój umiejętności.....	341
Ćwiczenie nowych zachowań i wyborów.....	341
Aktywność społeczna.....	342
Wnioski.....	344

ROZDZIAŁ 12

PODSTAWOWE SKŁADNIKI PROGRAMÓW	
PROFILAKTYKI I WCZESNEJ INTERWENCJI.....	345
Umiejętności życiowe.....	346
Przezwyciężanie braków umiejętności życiowych.....	346
Ćwiczenie umiejętności życiowych.....	347
Model umiejętności życiowych.....	347
Mediacja koleżeńska w szkole.....	349
Koleżeńska pomoc w nauce.....	349
Wsparcie koleżeńskie.....	350
Komunikacja interpersonalna.....	350
Wdrażanie do komunikacji interpersonalnej.....	351
Umiejętność zachowywania się w sposób asertywny.....	352
Trening asertywności ogólnej.....	353
Trening opierania się naciskom i odmawiania.....	354
Strategie dokonywania zmian na poziomie poznawczym.....	355
Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji.....	356
Samosterowność i samokontrola.....	358
Samoocena.....	359
Samoobserwacja.....	360
Samowzmacnianie.....	361

Przebudowa sfery poznawczej.....	361
Terapia racjonalno-emocjonalna	362
Terapia poznawcza.....	363
Radzenie sobie ze stresem.....	365
Relaksacja pozytywna.....	365
Relaksacja progresywna.....	367
Wizualizacja.....	368
Afirmacje.....	370
Wnioski.....	371

ROZDZIAŁ 13

INTERWENCJE ADRESOWANE DO DZIECKA	
I GRUPY RÓWIEŚNICZEJ.....	372
Strategia profilaktyki dla dzieci: rozwiązywanie problemów	
interpersonalnych technikami poznawczymi.....	373
Opis programu.....	375
Umiejętności wstępne.....	376
Umiejętności rozwiązywania problemów.....	377
Strategia profilaktyczna dla dzieci: wyrabianie optymizmu.....	379
Optymizm.....	381
Przyczyna wewnętrzna czy zewnętrzna: wymiar osobisty.....	382
Czasami czy zawsze: trwałość.....	382
Specyficzne czy ogólne: zasięg.....	383
Podstawowe umiejętności niezbędne do zachowania optymizmu	384
Zastosowanie techniki ćwiczenia optymizmu	
do zapobiegania przerywaniu nauki i innym problemom.....	385
Interwencje koleżeńskie: programy wzajemnej pomocy w nauce	
z udziałem rówieśników i starszych uczniów.....	386
Rachunek ekonomiczny.....	387
Gotowość.....	387
Przygotowanie.....	388
Przykładowa metoda: pauza, odpowiedź i pochwała.....	390
Realizacja programu.....	391
Wybór uczniów udzielających pomocy.....	391
Sesje nauczania.....	392
Materiały.....	392
Zachęty dla uczniów.....	393
Nadzór nauczyciela.....	393

Ocena.....	394
Interwencja koleżeńska: mediacja koleżeńska.....	395
Historia.....	396
Założenia teoretyczne.....	397
Korzyści dla uczniów i szkoły.....	397
Szkolenie personelu szkoły.....	399
Szkolenie mediatorów młodzieżowych.....	399
Implikacje.....	401
Efekt fali.....	402
Udział konsultantów w mediacji szkolnej.....	403
Wnioski.....	404

ROZDZIAŁ 14

INTERWENCJA RODZINNA.....	406
Poradnictwo rodzinne.....	408
Kierowanie rodziny do poradni.....	409
Czym jest poradnictwo rodzinne?.....	412
Rodzaje poradnictwa rodzinnego.....	413
Virginia Satir.....	414
Jay Haley.....	416
Murray Bowen.....	417
Salvador Minuchin.....	419
Porównanie czterech podejść do terapii rodzinnej.....	421
Inne możliwości poradnictwa rodzinnego	
i działania je uzupełniające.....	423
Edukacja rodziców.....	424
Zasada Premacka.....	424
Logiczne konsekwencje.....	425
Grupy wsparcia dla rodziców.....	427
Szkolenie rodziców.....	429
Podatni i zaniedbani: szkolenie rodziców należących do mniejszości etnicznych.....	430
Program Efektywnego Rodzicielstwa Czarnych	
[<i>The Effective Black Parenting Program</i>].....	431
Program Edukacyjny Czarnych Rodziców	
[<i>Black Parenting Education Program</i>].....	431
Pozytywne Rodzicielstwo Indian [<i>Positive Indian Parenting</i>] ..	432
Rodzinny trening skuteczności [<i>Family effectiveness training</i>]	432

Dobrze wykształcone dzieci [<i>Los Niños Bien Educados</i>] ...	433
Trening Skuteczności Rodzicielskiej.....	434
Prawo własności do problemu.....	435
Aktywne słuchanie.....	436
Dawanie komunikatów typu: „Ja”.....	438
Wspólne rozwiązywanie problemów.....	440
Wnioski.....	441

ROZDZIAŁ 15

INTERWENCJE EDUKACYJNE.....	443
Programy edukacyjne: cechy wspólne.....	444
Interwencje na poziomie szkoły.....	445
Interwencje na poziomie szkoły podstawowej.....	446
Uczniowie niepełnosprawni.....	447
Interwencje na poziomie szkoły przedśredniej.....	448
Interwencje na poziomie szkoły średniej.....	451
Interwencje na poziomie klasy.....	453
Nauczanie bezpośrednie.....	454
Wyrabianie umiej ętności językowych i podejścia holistyczne.....	455
Metapoznawcze strategie uczenia się.....	459
Pomaganie uczniom dwujęzycznym.....	460
Rozważania etyczne.....	463
Nauka oparta na współpracy i koleżeńskie sieci wsparcia.....	465
Pozytywne efekty działalności grup nauki opartej na współpracy	466
Koleżeńskie sieci wsparcia.....	469
Wnioski.....	474

ROZDZIAŁ 16

ZAGADNIENIA	PRAWNE.....	475
System prawny.....		476
Prawo karne.....		476
Ogólne prawo karne.....		477
Grząski temat wykorzystywania dzieci.....		477
Prawo cywilne.....		479
Ogólne prawo cywilne.....		480

Spis treści

Obowiązek ostrzegania osób trzecich.....	481
Ogólne zagadnienia związane z zachowywaniem tajemnicy. . . .	482
Specyficzne zagadnienia natury prawnej.....	484
Problemy związane z nadużywaniem substancji uzależniających	484
Seks młodzieży.....	485
Zdradzanie rodzicom informacji i objętych tajemnicą.....	485
Antykoncepcja i aborcja.....	486
Choroby przenoszone drogą płciową i AIDS.....	488
Przestępczość.....	489
Samobójstwa młodzieży.....	490
Samobójstwo.....	490
Usiłowanie samobójstwa.....	492
Zakazy i nakazy prawne a praca z młodzieżą zagrożoną.....	494
Wnioski.....	495
BIBLIOGRAFIA.....	497